

недоторканна. Під офіційною кореспонденцією розуміється вся кореспонденція, що стосується представництва та його функцій. Крім того, дипломатична пошта не підлягає ні розпакуванню, ні затриманню.

Всі місця, що складають дипломатичну пошту, повинні мати видимі зовнішні ознаки, що вказують на їх характер, вони можуть містити тільки дипломатичні документи та предмети, призначені для офіційного користування.

Відповідно до наведеної норми, кореспонденція дипломатичного представництва не може в ході кримінального процесу бути вилучена, а також використана в процесі доказування в будь-якій формі.

Варто підкреслити, що для адекватного відображення в кримінально-процесуальному законодавстві норм міжнародних договорів нашої держави про імунітети необхідним є точне визначення кола суб'єктів таких імунітетів, з'ясування їх обсягу і тому не можна обмежитися простим відтворенням у згаданій главі проекту КПК України власне тексту міжнародно-правових актів. Необхідною є деталізація змісту їх норм стосовно існуючих стадій кримінального судочинства, системи процесуальних дій і правового статусу суб'єктів кримінального судочинства.

Зауважимо, що питання законодавчого закріплення в КПК України правових норм про дипломатичний імунітет можна розглядати лише як окремих аспект проблеми імплементації міжнародно-правових норм в національному законодавстві і саме тому запропоновані в цій роботі підходи до її вирішення можуть бути корисними при вирішенні й інших аналогічних проблем, які ще чекають на своїх дослідників.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права та процесу
Хмельницького інституту регіонального управління та права
(протокол № 9 від 18 березня 2004 року)*

Саїнчин О.С.,

декан юридичного факультету

Міжнародного гуманітарного

університету, кандидат юридичних наук,

доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ІНСЦЕНУВАНЬ ДЕЯКИХ ВИДІВ УМИСНИХ ВБИВСТВ

Знання слідчим того, які фактори обумовлюють висування злочинцем тієї чи іншої виправдувальної версії, пов'язаної з інсценуваннями, на що розраховують злочинці, вибираючи той чи інший вид інсценування, і від чого залежить цей вибір, як узагалі поводить себе злочинець після убивства в різних ситуаціях, – усе це вкрай важливо для аналізу поведінки обвинуваченого (підозрюваного) і перевірки питання про його винність.

О.Я. Баєв, Р.Ф. Белкін, О.Ф. Волинський, В.О. Коновалова, В.А. Образцов та інші вчені-криміналісти в різні часи розглядали проблеми інсценувань умисних вбивств у ХХ столітті, маючи, тим часом, різні точки зору з цього питання.

О.Я. Баєв і А.С. Самотніх в ній розуміють “навмисне здійснення злочинцем доказів, які у своїй сукупності створюють обстановку, характерну для певного, бажаного злочинцем уявлення про події”¹. Р.С. Белкін пише, що інсценівка злочину є “створення обстановки, яка практично не відповідає події, що сталася на цьому місці, і ще може доповнюватися поведінкою і помилковими повідомленнями, як виконавця інсценівки, так і пов’язаних з ним осіб”.

Які ж ознаки інсценування, і яка існує криміналістична методика її виявлення? У тих випадках, коли в стадії порушення кримінальної справи немає повної ясності, – чи дійсно відбулося вбивство чи смерть загиблого зумовлена іншою причиною, наприклад самогубством, слідчий зіштовхується з необхідністю перевірити, чи відбулося в цьому випадку:

- самогубство, схоже (за обстановкою) на вбивство;
- вбивство, яке нагадує деякими своїми ознаками картину самогубства;
- убивство, замасковане інсценівкою.

Таким чином, слідчий, насамперед, повинен вирішити найважливіше для цієї категорії справ питання: від чого і за яких обставин настала смерть потерпілого, що відбулося?

Це питання для справ аналізованої категорії набуває першорядного, а найчастіше і вирішального значення². Від його вирішення залежить весь подальший хід розслідування. У першу чергу необхідно встановити причину смерті і визначити, чи є вона насильницькою. Відповідь на ці питання слідчий отримує нерідко вже при проведенні первісних слідчих дій: огляду трупа і місця його виявлення, судово-медичної експертизи трупа і допиту виявлених на місці події свідків. Однак у більшості випадків на початковому етапі слідства ще не зрозумілим є питання про рід, а іноді й про причину смерті загиблого.

Якщо не враховувати справи з інсценуванням убивства, вчиненого нібито третіми особами, і з версіями про необережний характер вбивства чи про здійснення його в стані необхідної оборони (коли факт убивства очевидний і ніким не заперчується), то в усіх інших випадках факт убивства лише передбачається. Саме це припущення і викликає необхідність у порушенні кримінальної справи.

Звідси, природно, випливає, що по всіх справах аналізованої категорії із самого початку розслідування треба висувати версію про убивство, незалежно від того, чи є дані про вбивство замасковані інсценуванням якої-небудь нейтральної причини смерті, чи ознаки інсценування відсутні і в наявності просто сумнівний випадок смерті, можливо, викликаний вбивством³. Поряд із версією про убивство, слідчий, виходячи з даних судово-медичного дослідження трупа й інших обставин, обов’язково повинен включити в план для ретельної перевірки й інші версії про рід смерті загиблого. Обов’язковій перевірці підлягають також версії, висунуті ким-небудь із членів родини, близьких і знайомих загиблого.

Версії про убивство і версія підозрюваного, підтверджувана інсценуванням, повинні перевірятися вже в процесі проведення первісних слідчих дій. При огляді місця події і трупа, при допиті свідків слідчий обов’язково повинен прагнути одержати відповіді на питання, які випливають із версії про убивство. Відповідні питання слідчий ставить і судово-медичному експерту.

Нарешті, у випадках, коли факт убивства очевидний і ніким із близьких людей чи оточення потерпілого не піддається сумніву, однак здійснення злочину пояснюється необхідною

¹ Расследование отдельных видов преступлений // Под ред. О.Я. Баева. - Воронеж, 1986. - С. 43.

² Криминалистика / Под ред. А.Ф. Вольнского. - М., 1999.

³ Васильев А.Н. Следственная тактика. - М., 1976; Ларин А.М. От следственной версии – к истине. - М., 1976; Пешак Ян. Следственные версии. - М., 1976; Арцишевский Л.Я. Выдвижение и проверка следственных версий. - М., 1978.

обороною або приписується ними стороннім особам, слідчий, поряд із відповідною версією, перевіряє версію про здійснення умисного, не спровокованого убивства ким-небудь із близьких потерпілого.

Таким чином, одним із головних тактичних завдань у ситуації, коли немає ясності стосовно розслідуваної події, є “установлення наявності чи відсутності інсценування, її змісту і спрямованості”⁴.

Незалежно від того, чи вдається убивця до інсценування смерті потерпілого від якої-небудь нейтральної причини, чи обмежується висуванням відповідної версії, в обох випадках він переслідує одну мету – обдурити слідчого, перешкодити йому встановити істину і викрити винного.

Передбачаючи, що слідчий у першу чергу буде оглядати труп і навколишнє оточення, злочинець оцінює їхній стан з позиції своєї версії. Якщо він вважає, що місце знаходження і поза трупа, ушкодження, які на ньому, так само як і вся обстановка місця події, нічим не суперечить наміченому ним у своє виправдання поясненню, убивця не вдається до зміни обстановки. Якщо ж обстановка на місці події не відповідає версії злочинця, то він нерідко створює нові – штучні – сліди й ознаки, навмисне залишає на місці події ті чи інші предмети, тобто інсценує обстановку нейтральних для нього причин і роду смерті. Однак уважний слідчий, який вміє зіставити факти, завжди може розпізнати інсценування. Пояснюється це тим, що абсолютно точно відтворити обстановку інсценованої події вбивця не може. Насамперед, в того, хто вперше вбив, немає досвіду інсценування. Після здійснення вбивства злочинець майже завжди знаходиться у збудженому стані, що не дозволяє йому помітити всіх деталей навколишнього оточення, осмислити значення кожної з них. Далеко не всі сліди убивства, що викриває характер, зрозумілий злочинцю, можуть бути ним цілком знищені чи замасковані.

З цього випливає, що розпізнати інсценування слідчий може за такими ознаками:

- випадково не знищеними злочинцем і тому вцілілими слідами і предметами, що є ознаками-наслідками вчиненого ним убивства;
  - спеціально перебільшеному, неприродному характеру слідів і предметів, які підтверджують версію про нейтральні причини смерті загиблого;
  - слідами, предметами, ознаками і обставинами, які суперечать обстановці при смерті від нейтральної причини, зазначеної у версії близьких загиблого, що впливає із загальної картини місця події;
  - неможливість здійснення дій, які приписуються загиблому;
  - протиріччя у поясненнях зацікавлених осіб з приводу дійсних причин його смерті.
- Серед таких негативних обставин найчастіше вказують на інсценування:
- зміни в обстановці місця злочину;
  - ознаки боротьби, зокрема сліди самооборони на тілі потерпілого;
  - ознаки переміщення трупа з місця, де настала смерть;
  - невідповідність положення трупних плям позі трупа;
  - характер ушкоджень на трупі, що не впливає зі способу й обставин позбавлення життя, описаних у версії близьких загиблого;
  - невідповідність зазначеного в цій версії часу смерті загиблого стану трупних явищ, виявлених при огляді.

⁴ Аленин Ю.П., Тищенко В.В. Особенности расследования тяжких преступлений против личности. – Одесса: Бахва, 1996. – С. 15.

Основна властивість негативних обставин полягає в тому, що вони заперечують дане пояснення, дану версію, тобто той самий факт виявляється негативною обставиною до однієї версії, разом з тим може підтверджувати іншу⁵.

Розслідуючи справи про убивства, замасковані інсценуванням, слідчий вже в процесі проведення первісних слідчих дій застосовує спеціальні методи, найбільш ефективні для встановлення, чи мало місце вбивство, чи смерть загиблого була викликана якою-небудь іншою причиною.

Сутність цих методів виражається в наступному:

1. Зіставлення картини смерті загиблого, даних у поясненнях близьких, з об'єктивними обставинами, встановленими первісними слідчими діями, зокрема оглядом трупа на місці його виявлення і судово-медичною експертизою.

2. Зіставлення кожної з виявлених об'єктивних обставин зі звичайною обстановкою при смерті від причини, зазначеної в поясненнях близьких потерпілого, чи події, що впливають з обстановки на місці.

3. Виявлення обставин, зокрема негативних, які вказують або на те, що в обстановку внесені навмисні зміни, тобто зроблене інсценування, або просто спростовують версію, висунуту близькими загиблого, і вказують на її свідомо помилковий характер.

4. Виявлення обставин, які прямо чи побічно вказують на те, що смерть загиблого викликана убивством, зокрема умисно зробленим ким-небудь з осіб, що висунули версію про нейтральну причину смерті⁶.

Перераховані прийоми застосовуються при проведенні первісних слідчих дій, взаємозалежно й одночасно. Це забезпечує цілеспрямованість усієї діяльності слідчого, починаючи вже з початкових дій, спрямованих на встановлення дійсної причини й обставин смерті загиблого.

Аналіз наукових і практичних досліджень за тематикою вбивств пов'язаних з інсценівкою, автором розцінюються як недостатньо розроблені. Професори В.П. Бахін, В.Е. Коновалова, В.Ю Шепітько, В.П. Колмаков, Ю.П. Алєнін і деякі інші автори ставили проблему розкриття умисних вбивств, пов'язаних з інсценуванням, в найбільш широкому аспекті. Однак проблемам розробки криміналістичної характеристики цього виду вбивств увага приділялась вкрай недостатньо. Метою статті автором ставиться початок наукової розробки взаємодії слідчих і оперативно-розшукових установ щодо сумісних дій при розробці поняття "криміналістична характеристика вбивств". Перші висновки щодо цієї проблеми спонукають мене надалі вести розробку цього напрямку діяльності в розробці приватної методики розкриття та розслідування вбивств, пов'язаних з інсценуванням або приховуванням злочинів.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою криміналістики
Одеської національної юридичної академії
(протокол № 6 від 22 грудня 2003 року)*

⁵ Медведев С. Негативные обстоятельства и их использование в раскрытии преступлений. – Волгоград, 1973.

⁶ Мудьогин Г.Н. Расследование убийств, замаскированных инсценировками. – М., 1973. – С. 28-29.